

Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

**ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ:
СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ,
УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Монографія

Київ, Харків – 2020

УДК 374.7

ББК 74.4

О-72

ISBN

Рецензенти:

Сорочан Т.М. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри філософії і освіти дорослих Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України;

Бідюк Н.М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри практики іноземної мови та методики викладання Хмельницького національного університету.

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Іван Зязюна НАПН України (протокол № 2 від 24 лютого 2020 року), Вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 1 від 27 лютого 2020 року)

Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи : монографія / За заг. ред. акад. Н.Г. Ничкало, акад. І.Ф. Прокопенка. Київ, Харків : Інститут освіти дорослих імені І. Зязюна НАПН України, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2020. 544 с.

У монографії здійснено аналіз освіти дорослих як чинника розвитку людського капіталу в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів, розкрито особливості теорії та практики організації навчання дорослих в Україні та провідних країнах світу, визначено особливості андрагогічної науки та її значення для системи управління людськими ресурсами, окреслено тенденції професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації педагогів та андрагогів, визначено освітні потреби різних категорій дорослого населення.

Монографія призначена для науковців, викладачів, аспірантів, усіх, кого цікавлять питання безперервного навчання та освіти дорослих.

	<i>Мамотенко А.В.)</i>	
2.3.	Ефективні стилі взаємодії та форми навчання в освіті дорослих <i>(Прокопенко І.А.)</i>	134
2.4.	Дуальне навчання як форма професійної підготовки безробітних <i>(Завгородня К.П.)</i>	140
2.5.	Фріланс як нова форма розвитку людського капіталу в умовах неформальної освіти <i>(Ващенко Л.І.)</i>	145
2.6.	ІКТ в освіті дорослих <i>(Прокопенко А.І., Доценко С.О.)</i>	151
2.7.	Упровадження імерсивних технологій в освітні проекти навчання дорослих <i>(Ізбаш С.С.)</i>	155
2.8.	Відкриті дистанційні курси для дорослих <i>(Кухаренко В.М.)</i>	161
2.9.	Використання хмарних технологій у навчанні <i>(Кислова М.А.)</i>	167
2.10	Використання платформи дистанційного навчання MOODLE у післядипломній медичній освіті <i>(Касьянова О.М., Шахова Г.А., Стриженко Т.О., Каруник К.Д.)</i>	172
2.11.	Значення масових відкритих онлайн-курсів при вивченні економічних дисциплін у системі неформальної освіти дорослих <i>(Сотніков Д.В.)</i>	177
2.12.	Філософсько-методологічні засади формування етичного ставлення до природи в освітньому просторі закладів освіти для дорослих <i>(Андреева А.П., Андреева Т.Т., Дзюбенко О.В, Носаченко В.М.)</i>	184
2.13.	Психологічний супровід освіти дорослого населення <i>(Харченко С.В., Хорош М.В., Паламарчук Д.В., Паламарчук Л.А.)</i>	188
2.14.	Сучасні шляхи підвищення іншомовної лінгвістичної компетенції <i>(Новікова Є.Б., Скрипник Н. С.)</i>	191
2.15.	Теорія та практика неформальної освіти соціальних працівників за проектним підходом <i>(Трубавіна І.М., Цибулько Л.Г.)</i>	197
2.16.	Формування здорового способу життя в системі інформальної освіти дорослих <i>(Харченко Н.В., Костріков А.В.)</i>	202
2.17.	Формування системи безперервного професійного розвитку лікарів в Україні на сучасному етапі <i>(Голованова І.А., Ляхова Н.О., Белікова І.В., Філатова О.В.)</i>	208
2.18.	Модель формування професійної ідентичності майбутніх фахівців медичної галузі у ЗВО <i>(Разумна А.Г.)</i>	213
2.19.	Удосконалення неперервного професійного розвитку фахівців з охорони здоров'я впровадженням інтерактивних технологій <i>(Квасник О.В., Харківський В.С.)</i>	218
2.20.	Досвід організації підвищення кваліфікації працівників залізничного транспорту з елементами дистанційного навчання <i>(Панченко С.В., Каграманян А.О., Захарченко В.В., Белікова Н.В.)</i>	222
2.21.	Університети третього віку. Досвід роботи U3A Toowoomba Inc в Австралії <i>(Туренко Н.М.)</i>	228

2. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 40, ст.2021.

3. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства освіти і науки 26.03.2001 № 127/151, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 06.04.2001 за № 315/5506 зі змінами // База даних «Законодавство України». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0315-01>.

4. Наказ Укрзалізниці від 24.10.2001 № 569-Ц.

5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.01.2016 р. №34 // База даних «Законодавство України». – URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/npa/5a1fea129ab6c.pdf>.

2.21. Університети третього віку. Досвід роботи U3A Toowoomba Inc в Австралії

Туренко Н. М.

Найвідомішою у світі освітньою моделлю для людей літнього віку є University of Third Age «університети третього віку» (U3A), яка існує у європейських країнах з 70-х років минулого століття. Ідея створення університетів для осіб третього віку народилась у групи французьких учених з Університету Тулузи в 1973 році. Професор університету П'єр Велла вирішив організувати курси з геронтології для людей літнього віку. Коли число бажаючих вчитися у рази перевищило кількість місць, науковець замислився про поширення свого досвіду. Через два роки, в 1975 році, він створив Міжнародну асоціацію університетів третього віку (AIUTA) зі штаб-квартирою в Тулузі [2].

Терміном «третій вік» соціологи називають віковий період, коли людина перестає працювати зовсім або працює меншу кількість часу. Моделі університетів третього віку поділяють на «французьку», «британську» і «китайську». Їх головні відмінності полягають в формі організації навчального процесу та джерелах фінансування. Так, у Франції та Китаї всі витрати - на оплату праці професорсько-викладацького складу, оренду аудиторій, комунальні платежі - беруть на себе заклади вищої освіти і держава. У «британської» моделі університети третього віку існують за рахунок членських внесків слухачів і благодійних пожертв.

Так звана французька модель навчання передбачає створення класів або курсів для літніх людей на базі місцевих університетів при виділенні на це державних коштів. Така модель широкого розповсюдження набула у Німеччині, Італії та в країнах Центральної та західної Європи. У Великій Британії ця ідея набула розвитку та отримала нову форму. На початку 80-х років ХХ століття група соціологів та

істориків з Кембриджського університету запропонувала створити добровольчу організацію, яка б працювала на принципах самоорганізації і самодопомоги. Члени організації самостійно повинні були створювати групи за інтересами, надавати свої будинки для занять, виступати організаторами та викладачами на заняттях. Групи існували самостійно, незалежно одна від одної. Функції керівництва та контролю було покладено на членів групи, які платили невеличкий щорічний внесок [1]. Британська модель була заснована на теорії геррагогії, яка стверджує, що літні люди мають ряд психологічних та ментальних особливостей. Відміною рисою між звичайною педагогікою та геррагогікою є те, що особи літнього віку самостійно визначають програму навчання та ступінь своєї участі при її вивченні. Важливим елементом цієї теорії є освідомлення та урахування вікових особливостей осіб цієї категорії, а саме: обмеження фізичної активності, зниження здатності сенсорного сприйняття, зміни в когнітивних процесах.

В Україні університети третього віку з'явилися відносно нещодавно. Відповідний Наказ «Про впровадження соціально-педагогічної послуги «Університет третього віку» був виданий Міністерством соціальної політики України в серпні 2011 року. Такі університети працюють при Територіальних центрах соціального обслуговування у великих містах України як і являють собою навчальні центри, клуби за інтересами, де люди «третього віку» вивчають іноземні мови, комп'ютерну грамотність, право і безліч інших предметів [3]. Зокрема у Харкові, послуги «університету третього віку» надаються у кожному районі міста. Щоб стати учасником однієї з програм, потрібно звернутися до адміністрації будь-якого територіального центру, вибрати цікаву для себе тематику курсів і підготувати необхідний пакет документів для подачі заяви на участь. Можливість «навчання» в такому університеті дає перш за все можливість спілкування, дефіцит якого відчувають люди літнього віку. У подібних центрах створюється певне середовище, в якому можна отримувати користь і бути корисним самому. Це дієвий засіб від стресу і самотності у сучасних умовах тотальної зайнятості людей середнього віку.

Вивчення зарубіжного досвіду організації та роботи УЗА допоможе зробити навчання в «університетах третього віку» в Україні більш корисним та різноманітним для 11,5 мільйонів українських пенсіонерів.

Достатньо цікавим є досвід роботи університетів третього віку в Австралії.

Перший УЗА з'явився у Мельбурні в 1984 році. Його робота ґрунтувалась на британській моделі університетів третього віку. Пізніше, у 1998 році, в Австралії для людей третього періоду життя з'явилась можливість дистанційного навчання в УЗА. Таку можливість вони отримали в рамках однорічного проекту, оприлюдненого ООН до Міжнародного року літніх людей в 1999 році. Дистанційна форма

навчання у першу чергу була розрахована на осіб літнього віку, які за різних обставин були ізольовані від суспільства і мали перешкоди для відвідування університету. Отримавши великий попит дистанційного навчання в УЗА, він продовжив роботу. Сьогодні його послугами користуються як літні люди так і люди з обмеженими можливостями здоров'я.

Одним із багаточисельних університетів для людей літнього віку в Австралії є УЗА Тоowoomba Inc. Його було відкрито у 1990 році. Це некомерційна організація, керівництво якою здійснюється Правлінням, обраним з числа її членів. До числа керівників належать: President - Rhonda Weston, Vice President - May St. John, Secretary - Irene Bridgeman, Treasurer - Liz Watson, Tutor Coordinator - David Weston, Newsletter Editor/Publicity Officer - Rhonda Weston, Pittsworth Coordinator - Lyndall Madden, Crows Nest Coordinator - Penny Protheroe. Основна мета – створення освітніх та розважальних заходів для людей, яким більше ніж 50 років. УЗА в Тоowoomba Inc. є членом Асоціації міжнародних університетів третього віку (AIUTA) і членом УЗА Network Qld Inc. Членство в УЗА не вимагає попереднього навчання і є платним. Для його отримання необхідно щороку сплачувати по 50 \$ США [4].

Курси або заходи, які відбуваються в УЗА охоплюють достатньо велике коло інтересів своїх членів, таких як спорт, сімейна історія, фізичні вправи, філософія, фотографування, мистецтво, технології, подорожі, танці, геологія, історія, здоров'я, музика, ремесла і написання текстів. Робота університету відбувається упродовж чотирьох семестрів, кожен з яких триває по 8 тижнів. Заняття проходять щодня з 9.00 до 16.00. Всі курси університету розподілені за 16 основними напрямками: art, academic, computers (technology), craft, dancing, financial, games, health-mind & body, history, languages, lecture (discussion), USQ lectures, music, other, sport & physical activity, writing. Кожен курс поділяється на декілька тем:

1. Art (botanical art, drawing ABC, multimedia, oil painting, pastel drawing, portraiture, wonders of water color);
2. Academic (enjoying mathematics, introduction to gem stones & minerals, Shakespeare, a twenty first century man, topics in geology);
3. Computers (technology) (amateur radio, android phones & tablets, apple iPad, apple iPad (phone-beginners), apple iPhone refresher, computer workshop, social media- an understanding, website- make a simple website, windows 10 and office-advanced);
4. Craft (knitting and crochet, lead lighting-advanced, lead lighting-beginners, pottery morning, pottery afternoon, pyrography for beginners, sewing circle, tatting, wood turning);
5. Dancing (circle dancing, line dancing, Scottish country dancing, social dancing-a mixture of old time and some new vogue);
6. Financial (global economics in the digital age, investors forum);

7. Games (bridge for beginners, canasta, card game joey, cards (500 & contract whist), chess, mahjong, mahjong for fun, scrabble, trivia);
8. Health-mind & body (food, nutrition and health, regain your brain);
9. History (American wild west (19th century), ancient belief: from stone age to about 100 ad, ancient belief: religions, experience, & history, ancient Egypt's amazing history term 3 & 4, archaeology of ancient & indigenous Australia, Chinas magnificent history, church history from the past thousand years, early Indian thought, family history, origin of the bible, Persia unveiled- the making of iron, roman empire, weaving a family history tapestry);
10. Languages (chinese mandarin, french, german language, indonesian language, Italian language, spain and the spaniards);
11. Lecture (discussion) (book discussion group, Christianity and feminism, discussion group, dynamic life, our changing world, round table discussion group);
12. Music (chamber singers, dinky di bush ballads and country, guitar, learn to read music, sing-a-long singers, sing a song, singing for fun, song writing, ukulele for fun);
13. Other (cryptic crosswords, Friday lunch group, gardening, movie club, photography basics and camera handling, poetry reading, Sudoku easy, Thursday lunch group, travel-armchair, Tuesday lunch group, wellcamp airport ambassadors);
14. Sport & physical activity (aquatic exercise group, archery-target archery, badminton, balance, croquet ricochet, gateball, golf croquet, lawn bowls, shibashi qigong, swimming & aqua aerobics, table tennis, tai chi, tennis, ten pin bowling, walking group, Wednesday wanderers waking, group, yoga);
15. Writing (creative writing, green chicken writers, rainbow writers, rambling writers, short story writing, writers at work) [4].

Як і у звичайному закладі вищої освіти, для слухачів складається розклад, за яким члени університету відвідують обрані ними заняття або заходи. Так, опанувати мистецтво мереживоплетіння Tatting можна щочетверга з 9.30 до 11.00, а навчитись техніці Pyrography (пірографія), яка використовується в декоративно-прикладному мистецтві і художній графіці, можна кожного вівторка з 9.30 до 11.30.

Заняття проводяться в групах у місцях згідно програмових вимог або уподобань викладача. В залежності від обраного напрямку навчання на одне заняття відводиться близько 2 годин. Одночасно в університеті можна навчатись за різними напрямками у різних класах. Клас вважається сформованим, коли в ньому нараховується більше ніж 7 осіб. До слухачів висувуються наступні вимоги:

1. Вік третього періоду життя (після 50 років);
2. Розділяти та підтримувати ідеї та цілі організації;
3. Бути фізично й розумово здібними відвідувати заняття;
4. Не потребувати підтримки психічного здоров'я;

5. Дотримуватися всіх чинних правил організації.

Присутність на заняттях сторонніх (дітей або супроводжуючих осіб) та домашніх тварин заборонено.

Заняття з особами третього віку веде викладач або наставник. Працює він на волонтерських засадах. По закінченню навчання за обраним курсом складання іспитів не заплановано.

На сьогодні на всій території Австралії, у кожному з її штатів, таких як Новий південний Уельс, Квінсленд, Південна Австралія, Тасманія, Вікторія, Західна Австралія працює багата кількість університетів, які засновано як у ХХ столітті так і упродовж останніх років. Всього і цій країні налічується більше 300 таких університетів [4].

Отже, університети третього віку в Австралії є розповсюдженими некомерційними організаціями, які надають можливість людям, вік яких співпадає з віком третього періоду життя, використовуючи власний життєвий досвід та знання навчати інших, й набувати нових навичок та вирішити проблему спілкування та затребуваності себе для потреб суспільства. Перебування в таких університетах людей літнього віку дає позитивні результати, що є підставою для подальшого вдосконалення системи роботи закладів такого типу та передачі свого досвіду країнам, які впроваджують на своїй території освіту для людей пенсійного віку.

Література:

1. Університет третього віку: як і чому учаться пожилые британцы. URL: <https://www.bbc.com/russian/features-42991562>.

2. Забить на возраст. URL: <https://roscongress.org/blog/zabit-na-vozrast>.

3. Університет третього віку: какие возможности есть у украинских пенсионеров? URL: <https://o-tkachenko.com.ua/article/2019-03-15-universitet-tretego-vozrasta-kakie-vozmozhnosti-est-u-ukrainskikh-pensionerov>.

4. U3A in Toowoomba Inc. URL: <http://uzatoowoomba.com/index.html>.

5. РБК-Україна. STYLER > Життя. URL: <https://styler.rbc.ua/rus/zhizn/stalo-izvestno-kolichestvo-pensionerov-poluchayut-1547151889.html>.

2.22. Аналіз ефективних практик розвитку медіа компетентностей в освіті дорослих у США та Канаді

Головченко Г.О.

Обираючи для аналізу медіа освітні практики на робочому місці, ми керувалися теорією «медіа освіти», запропоновану S. Livingston [8]. Вчена розглядає медіа освіту як інформаційну компетентність, що має різні виміри. Перший вимір – соціально-політичний – пов'язаний з демократією та активною участю кожного у житті суспільства. Медіа